

Перестало битися серце академіка НАПН України, академіка-засновника Академії педагогічних наук України, доктора фізико-математичних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Миколи Івановича Шкіля. Микола Іванович був лауреатом державної премії України в галузі науки і техніки, премії АПН України, премій НАН України імені М.М. Крилова, М.В. Остроградського, В.І. Вернадського, іноземний член РАО. 30 років (!) був незмінним ректором Київського педагогічного інституту ім. М. Горького, а потім НПУ ім. М. Драгоманова.

Народився Микола Шкіль 13 грудня 1932 р. в с. Бурбино Семенівського району Полтавської області. У війні втратив батька, в повоєнні роки — матір. Був сиротою, проте закінчив із золотою медаллю середню школу, а потім — з відзнакою фізико-математичний факультет Київського державного педагогічного інституту імені М. Горького (1955 р.)

Шкіль був фахівцем у галузі педагогічної освіти, математичного аналізу, досліджував проблеми підготовки педагогічних кадрів, асимптотичних методів інтегрування диференціальних рівнянь та їх систем. Під його науковим керівництвом захищено 4 докторські та 25 кандидатських дисертацій. Очолював спеціалізовану вчену раду із захисту докторських дисертацій у галузі педагогічних наук.

Микола Іванович Шкіль — автор понад 350 наукових праць, серед яких 10 монографій, 30 підручників і навчально-методичних посібників (багато з них видано за кордоном). Нагороджений орденами «За заслуги» I, II, III ступенів, Ярослава Мудрого V ступеня, «Знак Пошани», Дружби народів, Трудового Червоного Прапора, Жовтневої Революції, Почесною Грамотою Президії Верховної Ради України, Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України, багатьма медалями. Американським біографічним інститутом визнаний у 1999 р. «Людиною року».

Щиро співчуваємо рідним і близьким покійного…

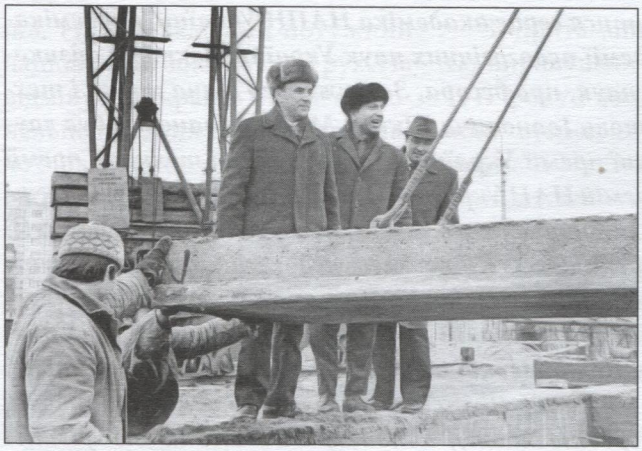
Національна академія педагогічних наук України

МОЄ ПРОЩАННЯ ЗІ ШКІЛЕМ

Коли переступаю поріг цього старовинного будинку на бульварі Шевченка, мене завжди огортає двоїсте відчуття. Це і причетність до столітньої давнини, якою дишуть ці стіни, і водночас повернення у свою молодість. Моя альма-матір — Університет ім. Т. Шевченка, але Київський педагогічний не менш рідний: тут відбулися найкращі юнацькі роки. Після 3-річної строкової служби в Радянській Армії, з 1968 по 1981 рік працював тут редактором газети «За педагогічні кадри», потім навчався в аспірантурі, працював викладачем…Це були щасливі, хоч і занадто закомунізовані, роки. Чому наголошую на останньому, судіть самі.

Могутній інтелектуальною професурою філологічний факультет видавав на гора багато талановитих студентів, і всі вони тяглися до газети. На філологічному працювала літературна студія «Вітрила», в газеті систематично виходили поетичні сторінки «Березневі акорди». Творче студентське життя вирувало. Але за всіма його проявами недремно слідкував його величність партком на чолі із колишнім сталіністом Василем Юхимовичем Ніколаєнком. Він був моїм безпосереднім начальником, бо газета ж орган парткому.

Хрущовська відлига закінчилась. На все українське падали заморозки. Партійна верхівка на чолі зі Щербицьким активно проводила політику русифікації. Будь-який прояв української ідентичності розцінювався як «націоналізм». Любити можна було лише Радянський Союз, Росію і російську мову, але не Україну, не свою рідну українську мову. Природне для кожної людини почуття патріотизму, тобто любові до свого українського, люди намагалися не випячувати, носили в собі. Та шила

М.І. Шкіль на будівництві гуманітарного нового корпусу пединституту по вулиці Тургеневській

в мішку не сховаєш… У «націоналістах» ходили багато моїх друзів студентів філологічного факультету Сергій Гальченко, Юрко Ковалів, Віталій Шевченко: Сергій Болтівець і іже із ними. (Сьогодні вони або відомі вчені, або політики, якими пишається Україна). У «націоналістах» ходили і мої наставники, корифеї літературознавства,— академік Петро Панасович Хропко, професор Василь Васильович Яременко та іже з ними… Причин постійно шарпати мене як молодого редактора на партком було багато.

З'явився, скажімо, в газеті вірш про козака, чи про Україну, чи про червону калину — вже «попахує націоналізмом»… З'явилась згадка про Ліну Костенко — теж «націоналізм», бо вона була в ті 70-ті роки в опалі. «Ви якщо *редактуєте* газету, то *редактуйте*! — Гримає по столу кулаком Ніколаєнко.— Цю Ліну Костенко «Голос Америки» передає, а ми вміщуємо в газеті. Де Ваша політична пильність?». Виправдовуюсь, що редагую як можу, а «Голос Америки» не слухаю, і цим ще більше дратую свого партійного цензора.

З'явилася, скажімо, у газеті схвальна замітка про викладача Ніну Михайлівну Смужаницю (Марченко), — знову «націоналізм», а, отже, — партком! Бо не можна про неї… Бо її син Валєра Марченко «сидить за націоналізм». Вже кілька років шиє рюкзаки і сумки у тюрмі, у далекій Пермі. І бідну заплакану матір чихвостять на парткомі. Партком, бачте, виклопотав їй побачення із сином, видавши позитивну характеристику, а вона, невдячна, підвела колектив. Хотіла передати синові в'язню, 25 рублів. Охоронець помітив. Мати змушена була проковтнути фіолетову купюру з профілем Леніна, бо інакше б її позбавили побачень із сином на кілька років.

Після парткому втішаю Ніну Михайлівну. Скрегочу зубами від безсилля чимось зарадити. Я знав Валєру. Добре знав. Але на парткомі не виступив. Листування з ним не веду. Боюся ярлика «націоналіста», бо тоді не візьмуть в аспірантуру. Таких як я, « патріотів на печі», було у щербицькі часи багато. Ходили із «націоналізмом» у душі, і водночас партквитком у кишені. Це зараз ми ходимо на майдани, а тоді мовчали, щоб не зашкодити своїй кар'єрі.

Сьогодні знову переступаю поріг Педагогічного. 200-метровою килимовою стежкою йду до актової зали на другому поверсі. Обабіч плечем до плеча стоять дві живі шеренги мовчазних, урочистих студентів. Не чути звичного галасу. Сьогодні, 12 листопада, прощання з Миколою Івановичем Шкілем (1932–2015).

Звертаюсь до студентів: «65 років тому цими коридорами йшов сільський хлопець, — абітурієнт із Полтавщини із золотою медаллю в полотняній торбинці Микола Шкіль. Потім 30 років був тут ректором. Сьогодні з ним прощаємось. Можливо, і серед вас стоїть майбутній ректор…»

…У знайомій мені актовій залі відбувалися всі урочистості, збори, наради, конференції. У президії всіх цих зібрань завжди був Шкіль.

За понад столітню свою історію оновлені євроремонтами високі сиві стіни бачили-перебачили… Мінялися назви вулиці, на якій стоїть педагогічний університет: вулиця Бульварна, Щосейний бульвар, Університетський бульвар, бульвар Бібікова, бульвар Шевченка. Мінялися назви вузів, що обіймали цей старовинний будинок. До революції тут був перший на території України вуз економічного профілю — Київський комерційний інститут; за радянських часів — Київський інститут народної освіти, Київський державний педагогічний інститут імені Горького; тепер, за часів незалежності — Національний педагогічний університет імені Драгоманова… Мінялись портрети і гасла в цій залі: Микола II, Троцький, Бош, Маркс, Енгельс, Ленін, Сталін, Горький, Драгоманов…

Багато славного люду тут побувало. Київський комерційний закінчив Павло Тичина (за документами «Тычининъ»). Тут народилися його геніальні «Сонячні кларнети», які прославили весь слов'янський світ. В пореволюційні роки в Київському комерційному навчався вільним слухачем Олександр Довженко (за документами — «Довженков»). Майбутній корифей світового кіно, молодий вчитель Довженко вважав, що треба йти в ногу з революційним часом, а він, за власним зізнанням,— «плутав Маркса із видавцем книжок». За радянських часів в Київському ІНО, а потім в педагогічному навчалися відомі поети, письмен-

Фото Київського педінституту 70-х років

ники Андрій Малишко, Ліна Костенко, Микола Нагнибіда, Василь Швець, Любов Забашта, Володимир Вільний, Павло Глазовий, Микола Олійник, Василь Чухліб — всіх й не перерахувати. Ця зала пам'ятає виступи Володимира Сосюри, Павла Тичини, Андрія Малишка, Олександра Серафимовича, Антона Макаренка, Валентина Катаєва і багатьох інших знакових людей минулої доби.

…Сьогодні, як і колись, Шкіль головує в цій залі. Обставлений вінками. Обкладений квітами. Людський ланцюжок повільно рухається по сцені. Розпорядник жалоби перекладає квіти з труни на стіл, і барвиста гора поруч росте і вивищується. Якби була потреба обрахувати цю гору троянд, хризантем і гвоздик то вийшло б, мабуть, чотиризначне але неодмінно парне число.

Найближче до Нього найближчі люди: дружина, дочки, внуки. Вдова пані Катерина — це щаслива Шкілева фортуна… Спочатку абітурієнт Микола кинувся на червоні університетські стіни: хотів вступати до Університету ім. Шевченка. А дівчина Катя, з якою познайомився, їдучі до Києва,— мріяла стати вчителькою. Тож, і Микола — разом з нею вступив до педагогічного інституту. За компанію. Тим більше, що й прізвище в хлопця таке шкільне, освітянське. «Компанія» з Катериною виявилась щасливою долею тривалістю в ціле життя!

...Кладу гвоздики. Схиляю над Вчителем голову: може що скаже. Він мовчазний, спокійний, замислений. Дистанційований від Того, що відбувається навколо. Здається, ніби зосередився на розв'язанні якогось складного диференційного рівняння. А вони, ці рівняння, ніколи не розв'язуються з однозначною точністю.

А, може, Він думає про формулу Щастя? Колись, беручи інтерв'ю, я діймав його цими питаннями. Чи можна змоделювати поняття людського «щастя»? Якоюсь узагальнюючою математичною формулою, чи, скажімо, рівнянням?

— Ви такий крупнокаліберний математик… Дочки у вас кібернетики… Внук комп'ютерник, займається макроекономікою… Хіба це не можливо?

— Не можна, Василю.— Запалювався він.— Найпотужніший комп'ютер «згорить», заглючить. Надто багато «*n*», «іксів» — всіх оцих невідомих. Посуди сам: людей на землі мільярди, і в кожного сотні своїх критеріїв щодо поняття «щастя». Та й проблема ця не математична, а філософська. Є речі, які не підвладні математичному обчисленню, на які не має конкретної відповіді. Що таке Бог? Щастя? Любов? Совість? І т.д. Ніхто і ніколи не відповість на такі питання однозначно.

Про істинність людського щастя тепер знаю і без математичної формули. 65 років невтомно служити і віддати всього себе рідному вузові, рідній математиці, рідній освіті, рідній пісні, рідним людям, рідній Україні,— хіба це не Щастя?! Я прощаюсь сьогодні з Людиною, яка прожила щасливе життя!

Шкілеві я вдячний за багато що. Шкодую, що борги залишились неоплачені моєю увагою до нього в останні роки. Він «вибив» у міністерстві мені місце у цільову аспірантуру. Поставив мене викладачем. Він «примусив» мою дружину Світлану, матір 4-х дітей, вступити заочно на філологічний. Вона успішно закінчила філфак, і потім працювала редактором газети «За пед. кадри». Філологічний факультет закінчила наша донька Наталя, факультет загально-технічних дисциплін — син Василь, дефектологічний — невістки Юля та Вікторія. Тепер в НПУ ім. Драгоманова навчається внука Іра Сокур. Наша сімейна педагогічна династія породжена Ним.

Він не відпускав мене на викладацьку роботу в академію внутрішніх справ. Я два роки поспіль підходив із заявами, а він сердився: «Я для тебе скільки зробив, а ти тікаєш, де покажуть солодший пряник. Іди замдекана на філологічний, захищай докторську… Мені самому потрібні толкові хлопці». Ректор мене поважав і чомусь любив. І

Перед студентами виступає Борис Олійник. 70-ті роки...

не тільки за те, що писав йому статті до газет, виступи, брав інтерв'ю (виконавців і підлабузників у кожного ректора багато). Нас успільнювала невидима спорідненість сирітської долі. І про це ми говорили з ним неодноразово.

Десятирічному Миколі назавжди запам'яталося, як його 50-річного батька — інваліда у листопаді 1943 року погнали форсувати Дніпро. Із хатніми дверима на плечах. Більше батька й не бачив.

Я також зі своїм батьком розминувся у гущі війни, але батька побачити не довелось. Після звільнення Києва у моєму селі Яцьки на Васильківщині стояв фронт. 17-річного батька, як і інших його ровесників, польовий військкомат мобілізував рити окопи. Схопив кулю в живіт. Похорони майже співпали з моїм народженням 1 січня 1944 року. (Одружили ж моїх батьків-підлітків так рано для того, щоб їх «не забрали в Германію»).

...Серце ніжно тиснуть звуки якоїсь гарної спокійної музики. Викладачка-маестро музичить так талановито, що здається мелодія лине не від рояля, а десь згори. Прощальне слово бере спадкоємець Шкіля ректор Віктор Петрович Андрущенко. Коротко і проникливо говорять інші друзі, колеги, учні.

А потім Герой України, директор Інституту мистецтв педагогічного університету ім. Драгоманова, народний артист України, лауреат Державної премії імені Т.Г. Шевченка, керівник із 1966 року (!) знаменитого хору ім. Верьовки академік АПН України та Академії мистецтв України, професор Анатолій Тимофійович Авдієвський... покликав журавлів. «*Видиш, брате мій, товаришу мій, /Відлітають сірим шнуром/ Журавлі у вирій*». Як шкода, що друг Авдієвського Шкіль, якому адресована пісня, вже не видить і не чує! А він був закоханий в українську пісню, сам любив співати. За свідченням відомого поета, автора понад 750 пісень, Народного артиста України, Заслуженого діяча мистецтв України, фольклориста, мистецтвознавця, українознавця, академіка АПН України, професора Андрія Петровича Демиденка — М.І. Шкіль «*мав красивий і рідкісний драматичний тенор. Брав окремі ноти не гірш свого кумира Анатолія Солов'яненка*».

...Стою в гущі хору Верьовки, який заповнив половину актової зали. Хоч і обділений слухом, відчуваю перелив кожної ноточки, кожної октавочки. «*Кличуть: «Кру! Кру! Кру!»... «Мерехтить в очах / Безконечний шлях*» — Все це схоже на перебування в якомусь дивовижному раю, пісенному раю, котрий творить Авдієвський. Стоголосий хор возносить Шкілеву душу на ті Небеса, де сіяє одвічна краса і пісні, і нерозв'язаного диференційного рівняння. Впевнений, що такого хорового виконання мало кому, мало коли, мало де доводилось чути. У всіх присутніх «мерехтіло в очах» від розчулення і сльози.

...Вийшов на вулицю. Освітлений і очищений. На душі не було похоронної важкості. Так буває, коли повертаєшся на Великдень із церкви. Причастившись до чогось великого, хочеться обнімати світ, жити й творити добро. Перекурили і сфотографувались на згадку з колишнім мером Києва О.О. Омельченком. Як і всі кияни, цю людину поважаю. Охоронець покликав його в авто. На Байковий цвинтар я з усіма не поїхав.

Хотілось побути на самоті. Наодинці зі Шкілем. Зайшов до Володимирського Собору, що поруч. Колись вікно моєї редакції на першому поверсі виходило на Собор. Він теж мені рідний, хоч і тут хазяйнували московські попи, ворожі до України. Колись крадькома, щоб не вигнали з партії, я забігав сюди помолитись за народження третього сина. Юрій став кандидатом, доцентом. Вперше в Україні досліджує правові засади чумацького промислу. Поки що промисел Божий і Врубелевські боги у Володимирському Соборі нам допомагають.

...Поставив свічку. Довго дивився, як тріпоче й згорає вогник незгасимої душі мого вчителя й Учителя учителів Шкіля.

Василь СОКУР,
кандидат історичних наук, доцент,
полковник міліції у відставці